

Sto dvadeset pet godina pomorskog školstva u Malom Lošinjju (1855 — 1980)

Proučavajući povijest pomorskog školstva u Malom Lošinjju lako ćemo doći do zaključka da je ono usko vezano uz gospodarski život mjesta i otoka te time neposredno pod utjecajem uspona i padova brodarstva i brodogradnje kvarnerskih otoka. Samo školstvo pak postaje pratilac, a i pokretač pomorskog gospodarstva, posebno Malog Lošinja, koji u drugoj polovici prošlog stoljeća dostiže svojim razvojem zavidni uspon koji graniči sa svojevrsnim fenomenom i pomorskim čuđom. Naime, na ovom, dotad rijetko naseljenom i teško obradivom otoku, dolazi do takve ekspanzije brodarstva, koje Lošinjane postavlja uz bok najrazvijenih pomorskih centara bivše Austro-ugarske carevine. Na vrhuncu svog razvoja Mali Lošinj je veličinom svoje flote jedrenjaka zauzimao drugo mjesto u imperiji, odmah iza Rijeke, a ispred Trsta! Dakako, za pokretanje tako snažnog brodovlja neophodan je bio i odgovarajući kadar koji se upravo školovao na malološinskoj pomorskoj školi, koja djeluje najprije kao privatna od 1780., a od 17. siječnja 1855. godine i kao državna Niža pomorska škola. No, budući da je upravo i mogućnost školovanja Lošinjana u svom mjestu bio jedan od uvjeta cjelokupnom razvoju ondašnjeg pomorstva, moramo svakako spomenuti prve neimare i promicatelje kako pomorskog školstva tako i pomorske orijentacije mjesta i otoka uopće.

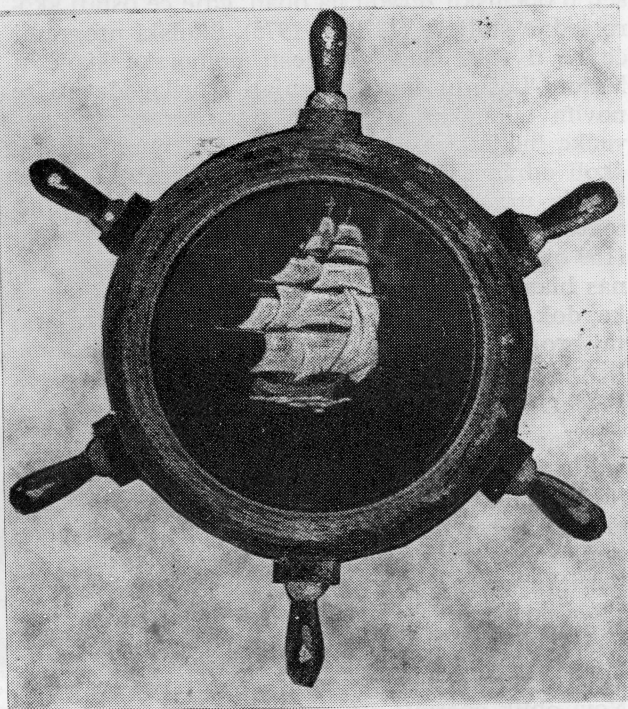
Tako moramo spomenuti posebno zaslužni trojica — Zvana i Stjepana Vidulića te doktora Bernarda Capponija — koji su svojom inicijativom potakli lošinjnske pomorske pothvate i tako ostvarili preduvjete za neviđen razvoj svih onih djelatnosti vezanih uz pomorsku plovidbu. Ivan — Zvane Vidulić je upravo i pokrenuo privatno podučavanje pomoraca nautičkim znanjima i vještinama, te je omogućio školovanje svojem mlađem bratu Stjepanu, koji je završio studije na padovanskom sveučilištu, a kasnije postao brodovlasnik i naručitelj prvog većeg broda u brodogradilištu Siksta Katarinića u Malom Lošinjju 1824. godine. Bernard Capponi, liječnik, pridružio se ovoj dvojici, i oni su zajednički udarili temelje upravo onom fenomenu poznatom kao zlatno doba lošinjnske mornarice na jedra.

Svojim neumornim entuzijazmom, ovi promicatelji lošinjnskog pomorskog procvata, osnovali su i razna školska podupirajuća društva, kako bi se omogućilo školovanje i onim bistrim a siromašnim đacima.

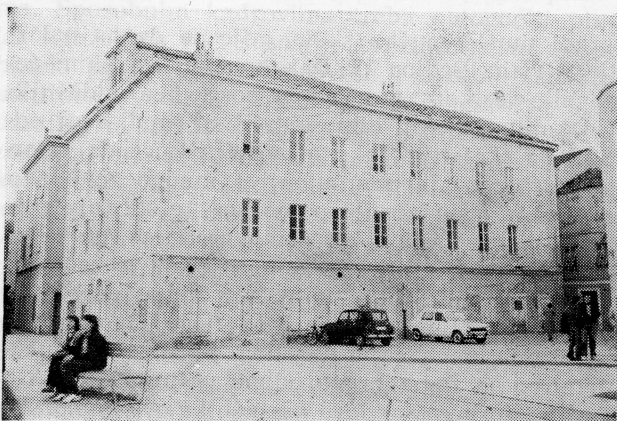
Konačno su svi ti napori, kako pomenutih pionira pomorskog razvitka Lošinja, tako i sve snažnije trgovačke mornarice otoka, bili razlogom da je državnim ukazom početkom 1855. godine otvorena Nautička škola u Malom Lošinjju, i to u

zgradi muške pučke škole, gdje se danas nalazi dječji vrtić, Brdina 13. Dakako sa talijanskim nastavnim jezikom, što je bila posljedica ondašnjih ranokapitalističkih odnosa koji su imali svoj odraz i na školstvo. Tako ostaje činjenica da, usprkos tome što je neprocjenjivo mnogo značila u stručnom usavršavanju pomoraca, te sticanju značajnih prosvjetnih i kulturnih vrednota, ne samo polaznika već i čitavog kraja, utjecala je znatno i na denacionaliziranje hrvatskog življa, osobito u onim razdobljima kada je kroz njene učne programe propagirana protunarodna povijest i nauka. Međutim, u doba preporodnog pokreta istarskih Hrvata, upravo iz redova nastavnika ove pomorske škole potekli su malološinski hrvatski narodni prvaci. Bili su to ŠIME KVIRIN KOZULIĆ, profesor pomorskog prava i višegodišnji zastupnik hrvatske stranke u istarskom pokrajinskom saboru (1885 — 1912), i AMBROZ vitez HARACIĆ, profesor prirodoslovnih nauka, a koji je naslijedio Kozulića u istarskom saboru.

Stoga je, kod proučavanja povijesti pomorskog školstva u Malom Lošinjju, prijeko potrebno pratiti uporedo i sve komponente društveno-ekonomskih i političkih previranja na ovom veoma izloženom prostoru naše zemlje. Pomorska je škola, kao rasadnik nauke i kulture, bila ujedno i prosvjetno-znanstveni centar, te je u tom smislu davala snažan pečat cjelokupnom životu Malog Lošinja. Pogotovo u ono doba dok je bila najviša stručna škola u Istri i na istarskim otocima. Pod

njenim okriljem, a u doba ravnateljstva Eugena Jelčića (Gelčić), ova Pomorska škola središte je veoma živog naučno-istraživačkog rada koji, uz Gopčevićevu zvjezdarnicu, dovodi Mali Lošinj u razvitku prirodnih znanosti do najjačeg hrvatskog centra na Jadranu krajem XIX stoljeća.

Stara zgrada lošinjske Nautike na obali u kojoj se održavala nastava s manjim prekidima od 1879. do 1975. godine

Prve godine djelovanja javne pomorske škole upisana su bila u prvi razred 42 đaka, od kojih je njih 13 završilo drugi razred. Kandidati za upis trebali su biti stariji od 14 godina, imati barem dvije godine navigacije, te ovladati osnovnim znanjem iz matematike i talijanskog, kako bi mogli pratiti nastavu.

Godine 1867. ova škola dobiva status Glavne pomorske škole, a reforma iz 1879. produžuje trajanje školovanja na tri godine. Uslijed produženja školovanja i povećanja broja učenika, pomorskoj školi je potrebno više prostora te se ova seli u općinsku zgradu na obali, gdje će ostati skoro jedno stoljeće (1879 — 1975). Školski programi će se u toku duge povijesti pomorske škole u Malom Lošinju često mijenjati i prilagođavati se novim tehničkim i tehnološkim potrebama trgovačke mornarice. Od 1880. se na ovoj pomorskoj školi održavaju završni ispiti, i u školskoj statistici je upravo važan taj broj diplomata koji se tokom jednog stoljeća (1880 — 1980) popeo do 1159 osposobljenih pomoraca. Nautički odsjek, danas bismo rekli usmjerenje, završilo je 923 učenika, dok je kod brodstrojara (pomorskih strojara) taj broj daleko manji, ukupno 236, što je i razumljivo s obzirom da je ovaj odsjek uspostavljen tek 1938. godine.

Značajan događaj za ovu pomorsku obrazovnu ustanovu bio je dolazak Ambroza Haračića 1879. godine, dvadesetčetverogodišnjeg profesora prirodnih nauka, koje će svojim ogromnim poletom i neumornim radom u mnogome pridonijeti razvitku svoga rodnog kraja, a ugledu Pomorske škole posebno.

To su već godine teške gospodarske depresije koja je zahvatila ovaj centar brodarstva na jedra. Novi oblik energije i pouzdaniji brodovi — paro-

brodi, sporo ali neumitno kroče svojom stazom razvoja, potiskujući sa svih pomorskih puteva jedrenjake kojima je Mali Lošinj dugovao svoj nagli procvat. Zakoni nemilosrdne kapitalističke konkurencije i profita traže nove centre bržeg i jačeg industrijskog razvoja, pa time i prilagođavanje brodarstva i brodograditelja novim potrebama. Tako mnogi Lošinjani sele u Trst, Rijeku, Veneciju, središta brže oplodnje kapitala, prilagođavajući se novim vremenima, postižući i tada, iako daleko od domovine svojih predaka, zavidljive uspjehe. Među one koji su posebno uspješni, spada i Kalisto Kozulić (jednu je godinu podučavao na Pomorskoj školi!), jedan od najpoduzimljivijih ljudi istočnog Jadrana, koji je u Trstu razvio jedno od najvećih svjetskih brodarskih društava, a 1908. utemeljio u Tržiču (Monfalcone) veliko brodogradilište.

Godine 1882. postaje ravnateljem Nautike u Malom Lošinju EUGEN JELČIĆ, nautički teoretičar i znanstvenik, inicijator mnogih značajnih malološinjskih akcija, kako naučnih tako i rodoljubnih. Ambroz Haračić dobiva podršku od Jelčića u njegovim meteorološkim promatranjima tako da svoju stanicu može prenijeti pod okrilje Pomorske škole gdje postaje njenim meteorološkim opservatorijem s mogućnošću uključivanja u ova promatranja šireg kruga učenika. Eugen Jelčić je ujedno i prvi predsjednik Turističkog društva osnovanog u Malom Lošinju 1886. godine, dok je Ambroz Haračić potpredsjednik i pokretač svih aktivnosti koje vode k razvoju Malog Lošinja u poznato klimaterapeutsko turističko mjesto. Tako je Ambroz Haračić glavni nadzornik sadnje u »Društvu za pošumljavanje i poljepšavanje Malog Lošinja«, koje je devedesetih godina pridonijelo da su mnoga zapuštena neobrađiva zemljišta pretvorena u lijepe borove šume, preduvjet intenzivnijeg turizma, a kao i izvor privređivanja otočkog stanovništva u zamjenu za smanjene brodersko-brodograđevne djelatnosti.

Koncem stoljeća dolazi i u Malom Lošinju do naglog razbuktavanja međunarodnih borbi između ekonomski slabe hrvatske većine i ekonomski i politički jače talijanske i talijanaške manjine. U tim naporima prosvjetiteljsko preporodno druš-

Centar za odgoj i usmjereno obrazovanje »Veljko Vlahović« u Malom Lošinju u kojem se nalaze i pomorska usmjerenja

tvo Sv. Ćirila i Metoda za Istru pokušava uspostaviti hrvatsko školstvo u Malom Lošinj, te se na čelu malološinjnske podružnice nalazi već spomenuti Šime K. Kozulić, čiji poticajem dolazi 1887. godine i do otvaranja hrvatske čitaonice u ovom mjestu.

Za povijest pomorskog školstva u Malom Lošinj, važno je ovdje pomenuti napore koje je »Družba Sv. Ćirila i Metoda za Istru«, a na inicijativu Ambroza Haračića koji je na ovoj školi, uz manje prekide, poučavao dvadeset četiri godine, vršila u uspostavljanju hrvatske paralelke na lošinjnskoj Nautici. Već je bio određen i nastavnički kadar koji se sastojao od poznatih profesora i rodoljuba Ambroza Haračića, koji bi bio ujedno i ravnateljem, dr Klementa Bonefačića, Nikole Žica i Josipa Capponija. Kad je već izgledalo da će višegodišnji naponi uroditi plodom, 1914. je buknuo prvi svjetski rat, tokom kojeg je škola prestala normalno raditi. Školske godine 1918/19. taj je pokušaj ponovljen, ali onda dolazi do okupacije otoka Lošinja od strane kraljevine Italije i ispunjena dugorazvijenih težnji i nezajažljivih iredentističkih želja, koje se ogledaju i u totalnoj talijanizaciji školstva, a dolaskom fašizma na vlast i nasilnim proganjanjem svega što je moglo i malo podsjećati na slavenstvo ovog otoka. Bio je to najteži period za naš nacionalni element, a i prilagođavanje školskih programa lošinjnske Nautike fašističkoj doktrini.

Logika fašističke ideologije i soldatske doživljaja svoj nasilni krah, a otok Lošinj svoje vojno i političko oslobođenje i sjedinjenje s maticom domovinom 1945. godine. Približio se i kraj jednog teškog razdoblja lošinjnske Nautike, koje uslijed raznih reorganizacija i dislokacija pomorskih škola dovodi do ukidanja ove stoljetne ustanove 1948.

godine i preseljenja nastavnog kadra s učenicima, nastavnim sredstvima i bogatom stručnom bibliotekom u Rijeku.

Nažalost, time je školovanje otočana u pomorskim strukama naglo otežano i smanjeno, što je imalo dalekosežne posljedice ne samo u bro-

Grupa maturanata na vježbama iz astronomske navigacije na »zapovjedničkom mostu« COUO »Veljko Vlahović« u Malom Lošinj

darstvu već i ostalim strukama koje su bile deficitarne kadrovima, a mogle su se popuniti diplomantima pomorske škole. Istodobno je to opteretilo ionako složenu političku situaciju, što iredentistički pokret koristi i zloupotrebljava u svojoj spomen knjizi u povodu stote obljetnice pomorske škole iz Malog Lošinja, tiskane 1955. godine u Trstu. No, postepeno sređivanje tih hladnoratov-

Završni razred nautičkog usmjerenja, svibanj 1980. snimljen u nautičkom kabinetu s voditeljem prof. kap. Nikolom Poduje

skih neprilika i zapadnih granica, te jačanje otočke gospodarske osnove, dovede 1960. godine do ponovnog otvaranja pomorske škole u Malom Lošinj, čime počinje novo razdoblje ove drevne prosvjetno-kulturne ustanove.

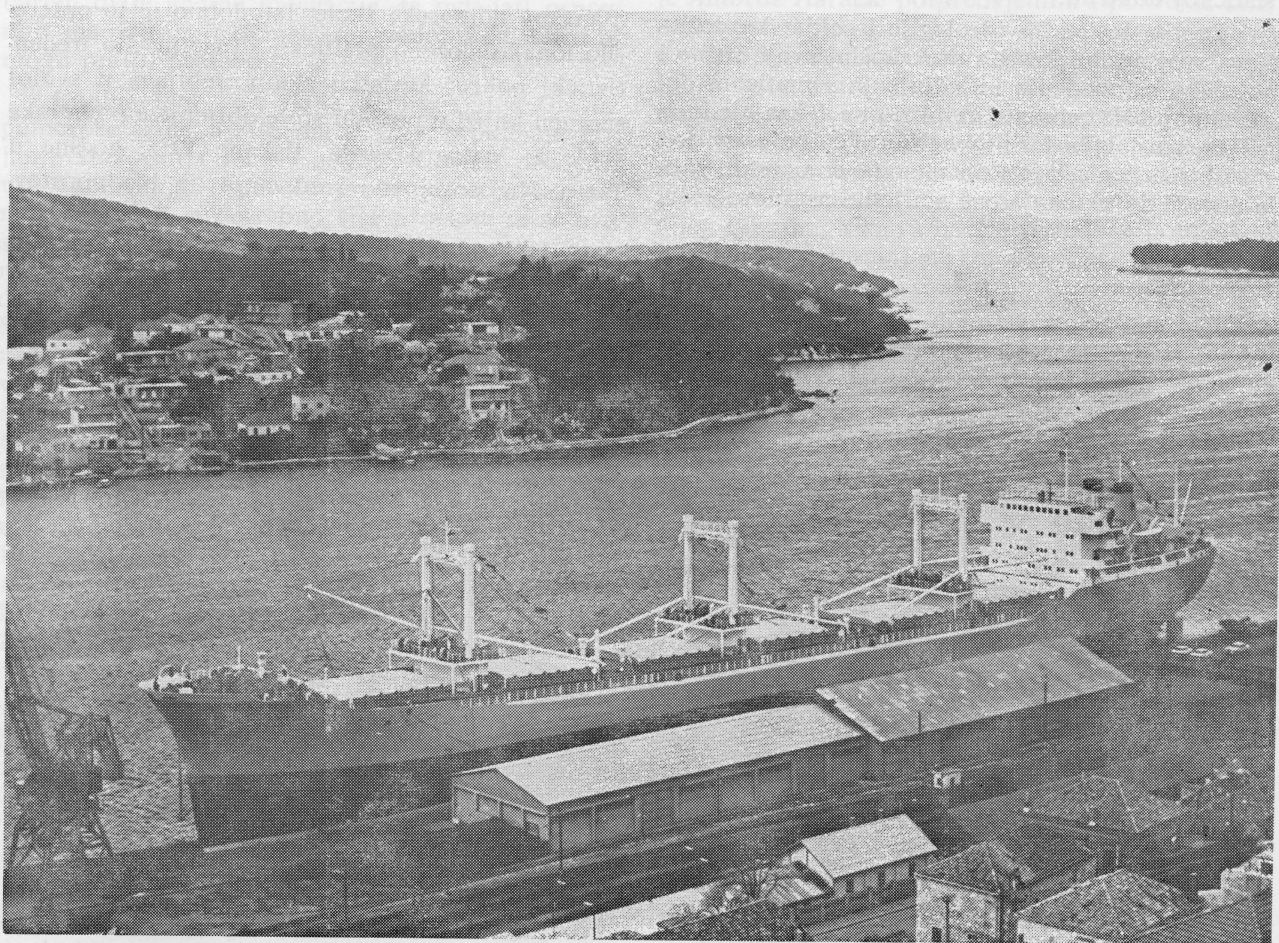
U novim uvjetima i drugačijem duhu, ponovno otvaranje pomorske škole u Malom Lošinj bio je pravi narodni praznik. Bilo je to vrijeme maksimalnog razmaha brodogradilišta »Lošinj« sa oko 400 zaposlenih i početak razvitka LOŠINJSKE PLOVIDBE, brodarske organizacije odnjegovane na tradicijama ove drevne kolijevke pomoraca, a koja će kasnije prestati u najjaču otočku radnu organizaciju.

Otočka omladina je odmah pokazala veliki interes za školovanje na novootvorenoj školi, te je u škol. god. 1960/61. bio upisan maksimalni broj učenika, 30 po jednom odsjeku.

Pomorska škola je 1970. godina svečano proslavila svoju 115. obljetnicu osnutka, i tom je prilikom, uz ostale manifestacije, održan znanstveni skup posvećen pomorstvu cresko-lošinjske otočke skupine. Iste godine se Pomorska škola udružuje sa Ekonomskom i Ugostiteljskom u Srednješkolski centar u Malom Lošinj. Zbog povećanja potre-

ba za prikladnim prostorom za suvremeno odvijanje odgojno-obrazovnog procesa nastavu nije više bilo moguće održavati u zastarjelim prostorijama Nautike i Čitaonice, te se pristupa raspisivanju trogodišnjeg samodoprinosu građana i radnih ljudi otoka Lošinja. To je omogućilo, makar u reduciranom obliku, da se sagradi nova zgrada Srednješkolskog centra, otvaranje kojeg slijedi 1975. godine. Konačno 1978. godine Centar dobiva novu dvoranu za fizički odgoj, te se, uz već postojeće uvjete u novoj zgradi — sada Centru za odgoj i obrazovanje — može normalno odvijati nastava nautičkog i brodstrojarskog usmjerenja.

Razumljivo je da je Pomorska škola sa svoja dva usmjerenja svih proteklih dvadeset godina od ponovnog uspostavljanja, pratila i razvijala naš društveno-politički sistem, prvenstveno na području odgojno-obrazovnog procesa. Osim toga, nebrojene su aktivnosti na polju fizičke i tehničke kulture te kulturnih djelatnosti razvijane u okviru Pomorske škole i Centra tako da se ova ustanova u potpunosti saživjela sa svojim gradom i zainteresiranim udruženim radom te s ovima čini jednu neraskidivu cjelinu.

M/b »BOSANKA« (Atlantska plovidba) uz obalu u Gruškoj luci